

Türkiye'deki Elektronik Dergiler

M. Ali Yar*

Giriş

Bu çalışmada Türkçe elektronik dergilerin bir araya getirilmesi çalışmalarından söz edilmektedir. Çalışmanın hedefi, belgesel tarama yöntemi ile saptanan e-dergilerin hangi kategorilerde sınıflanarak oluşturulduğunun genel çerçevesini çizmektir. Sonuç olarak elektronik dergilerin internet ve intranet ortamında en etkin kullanımı için bazı öneriler getirilmiştir.

Amaç

Bu çalışmanın yapılmasının nedeni, Türkiye'deki e-dergileri bir araya getirip bilgi kullanıcılarının hizmetine sunmak ve konuyu bilgi yöneticilerinin gündemine taşımaktır.

Türkiye'deki e-dergilerden söz etmeden önce, kavramsal olarak e-derginin anlamının açıklanması ve e-dergilerin hangi tür bilgi ortamlarında bulunduğu belirtilmesinde fayda vardır.

Kavramsal Olarak E-Dergiler

Elektronik yayıncılık "belgelerin" elektronik ortamlar ve/veya, ağlar aracılığıyla dağıtımı, arşivlenmesi ve bu belgelere erişilmesi şeklinde ifade edilebilir. İlk elektronik yayıncılık denemelerinin temel aracı olan elektronik posta (*e-mail*) 1970'lerin başından beri akademik topluluklar tarafından yoğun olarak kullanılmakta idi. Hem basılı hem de elektronik kopyaların birlikte yayımlanması anlamına gelen "paralel yayıncılık" ise, 1983'te Amerikan Kimya Kurumu'nun (*American Chemical Society*), yayımladığı dergilerin tam metinlerini bir ticari şirket *Bibliographic Retrieval Services* (BRS) aracılığıyla hizmete sunmasıyla başlamıştır. Ancak internet ve diğer ilgili akademik ağlar aracılığıyla gerçek anlamda elektronik yayıncılık yapma projeleri 1989'da meydana gelen "soğuk füzyon" olayından sonra hız kazanmıştır (Schauder, 1994, s. 77-78). O zamandan

* Öğretim Görevlisi, Sakarya Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Adapazarı
E-posta: myar@sakarya.edu.tr

beri internetin elektronik yayıncılık amacıyla kullanımı giderek artmaktadır. Amerikan Araştırma Kütüphaneleri Derneğince (*Association of Research Libraries-ARL*) yayımlanan *Directory of Electronic Journals, Newsletters and Academic Discussion Lists* adlı yayının beşinci basımında yaklaşık 2500 tartışma listesi, 675 elektronik dergi listelenmektedir ki bu sayı, aynı kaynağın 1994'te yayımlanan dördüncü basımında listelenen kaynaklardan %40 daha fazladır'.

Elektronik yayıncılığın önemli bir bölümünü oluşturan e-dergiler, üç ayrı şekilde karşımıza çıkmaktadırlar:

- Aslı basılı olan ama elektronik olarak da yayımlanan dergiler (paralel yayıncılık),
- Aslı elektronik ama az miktarda da basılı yayımlananlar,
- Sadece elektronik dergiler.

Yöntem

Elektronik dergilerin bir araya getirilebilmesi için kütüphane web sayfalarında bulunan elektronik dergilerin adreslerinin toplanmasıyla işe başlanmıştır. Arama motorları aracılığıyla dergi adreslerine ulaşılmaya çalışılmış ayrıca arama motorları içerisinde yer alan alt kategoriler de gözden geçirilmiştir. Bunun yanı sıra, kütüphanecilerin haberleşme listesi kutup-1 aracılığı ile de duyuru yapılmış, fakat çok az kişiden geri bildirim alınmıştır. Bu çalışma kapsamında, 20 Eylül 2003 tarihine kadar belirlenen ve yayını sürdüren 388 dergi belirlenmiştir. Araştırma kapsamında yer alan kaynakları şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1- Kütüphane web sayfaları,
- 2- Üniversitelerin fakülte / bölüm / kişisel web sayfaları,
- 3- Devlet kurumlarının web sayfaları,
- 4- Vakıf/dernek/yayıncı web sayfaları,
- 5- Arama motorlarının alt kategorileri,
- 6- Kutup-1 haberleşme listesinde yapılan duyuru.

Bulgular

Bu çalışmada belirlenen dergilere yönelik olarak elde edilen bilgilere göre

ortaya çıkan sonuçların genel dağılımı şöyledir:

1. Konularına göre dergiler genel olarak üç gruba ayrılabilir. Ancak bu kategoride toplam dergi sayısı içindeki oranı açısından ele alınırsa, ağırlığın sosyal bilimler alanında olduğu söylenebilir.

- Tıp
- Sosyal Bilimler
- Fen ve Mühendislik

2. Dergileri çıkaranlara göre gruplandığında, ticari yayıncıların payının çok az olduğu ve genellikle tanıtım amaçlı olarak hazırlanmış sayfalarda bibliyografik künye şeklinde erişim olduğu görülmektedir.

- Üniversitelere ait 118 adet dergi.
- Devlet kurumlarına ait 38 adet dergi.
- Vakıf / Dernek / Ticari yayıncılarca çıkarılan 232 adet dergi.

3. Bilgiyi sunuş biçimine göre üç gruba ayrılan dergilerden,

- Tam metin makale erişimi olanlar 257 adet,
- Bibliyografik makale künyesi verenler 77 adet,
- Makale özeti verenlerin ise 54 adet olduğu saptanmıştır.

Elektronik ortamda sadece bibliyografik künye veren dergilerin makalelerine tam metin erişime geçilmesi yönünde uygulamalar gözlemlenmiştir.

4. Elektronik dergilere ilişkin bazı bilgiler:

90 derginin kendi URL adresi bulunmaktadır. Sadece elektronik ortamda yayımlanan dergilerin sayısı ise 17 adettir.

- 83 adet dergi Türkiye Makaleler Bibliyografyası tarafından indekslenmektedir.
- Dergilerden 37'si İngilizce, bunun yanı sıra Arapça ve Rusça dergiler de vardır.
- Ayrıca Azerbaycan, Hollanda ve Kırgızistan'daki üniversitelere ait Türkiye ile ilgili elektronik dergiler de çalışmaya eklenmiştir.

- Belirlenen dergiler bir web sayfasında* listelenmiş ve gerekli bağlantılar kurulmuştur.

5. Sorunlar:

- Erişim: Kendi adresi olmayan dergilerin bulunduğu web sunucusuna bağlı olarak derginin İnternet adresleri de değişebilmektedir.
- Üzerinde yer aldıkları sunuculardan başka bir yerde arşivlenmeleri yapılmamaktadır.
- Abonelik : Şimdilik genellikle ücretsiz erişim mümkündür.
- Derleme : Elektronik dergilerin derlemesi yapılmamaktadır.

Yeni yönetmelik taslağında (Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerinin Derlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik Taslağı) yer almaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlıklarının birleşmesi ile kadroların değişmesi ve Bakanlık içi yazışmalarında sonuçlandırılmaması nedeniyle bir ilerleme kaydedilememiştir.

Öneriler

- E-dergilerin internet adresleri sabit olmalıdır.
- E-dergilerin kütüphane web sayfalarında duyurusu yapılmalıdır. Kütüphane katalogları aracılığı ile de sunumu mümkündür fakat gömülü olacakları için doğrudan kullanıcının bilgisi olmayacaktır.
- Belli aralıklarla e-dergilerin adreslerinin çalışıp çalışmadığının kontrolü yapılmalıdır.
- Bir veri tabanı aracılığı ile hizmete sunulabilmeleri için, dergilerin düzenli olarak yayımlanması, indekslemeye uygun bir yapıda ve standartta olması gerekmektedir.

Kaynakça

- Tonta, Y. (1997). Elektronik yayıncılık, bilimsel iletişim ve kütüphaneler. *Türk Kütüphaneciliği*, 11(4): 305-314.
- Schauder, D. (1994). Electronic publishing of professional articles: Attitudes of academics and implications for the scholarly communication industry. *Journal of the American Society for Information Science*, 45(1): 73-100.